CĂLINESCU ROMANCIER. *ENIGMA OTILIEI* ÎNTRE ROMANUL BALZACIAN ȘI AMBIGUITATEA SECOLULUI AL XX-LEA

Maria Ioana Oancea*

Personajele: intelectualul

Problema tipurilor umane balzaciene, în romanul *Enigma Otiliei,* dar și în opera lui G. Călinescu în general, impune inevitabil întrebarea în ce măsură este intelectualul la fel de lesne de încadrat într-un tip uman, chiar dacă din punct de vedere social, administrativ, îi aparține. În Felix Sima se întâlnește o viziune idealistă, romantică, ingenuă despre dragoste cu ambiția profesională, planurile precis conturate pentru viitor. Otilia afirmă că iubește luxul dar se arată totodată îngrozită de preocupările materiale concrete. Pascalopol este adesea numit numai cu termenul „moșierul", și totuși ne întrebăm în ce măsură este el moșier și numai atât, sau mai presus de toate moșier, căci el este și acela care a năzuit cândva să învețe atâtea lucruri, să pornească pe atâtea drumuri. O parte din acestea le-a realizat, iar o parte au rămas, în loc să fie abandonate cu totul, într-un statut de dulce și, într-un fel, dezinteresată virtualitate – pe care o vedem în entuziasmul său pentru talentul muzical al Otiliei, de pildă – ceea ce îl ridică. Îl ridică peste nivelul pe care rolul său în acțiune în raport cu celelalte personaje i-l conferă. În vreme ce familia Tulea rămâne o pitorească aglomerare de personaje tip, pe care le definește o singură trăsătură sau chiar o manie: Simion brodează, Titi se leagănă și copiază ilustrate, Aurica urmărește să se mărite, Aglae vânează moștenirea fratelui său etc.

După cum remarcă Dumitru Micu în studiul său *G. Călinescu: Între Apollo și Dionysos,* există o distincție în scrierile lui Călinescu între celelalte personaje și „insul cu aspirații superioare"[1].G. Călinescu își plasează personajele în două categorii.

Ion Bălu consideră chiar că „Intelectualul deosebit înzestrat [...] și raporturile sale cu familia și societatea constituie tema tuturor romanelor călinesciene"[2].

Un rol revelator în acestă delimitare îl are umorul: dintre toate personajele, caricaturizate de autor cu cruzime, numai Felix, Otilia și Pascalopol rămân neatinși

---

* Cercetător științific asistent, Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu"; e-mail: maria.i.oancea@gmail.com.

[1] Dumitru Micu, *G. Călinescu: Între Apollo și Dyonisos*, Editura Minerva, București, 1979, p. 547.

[2] Ion Bălu, Prefața volumului G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, tab. cron., pref., note, referințe critice și bibliogr. de Ion Bălu, București, Editura Albatros, 1996, p. XXIV.

RITL, 2024, anul XVIII, pp. 111–119, București, 2024; doi.org/10.59277/ritl.2024.18.09.

de ridicol, deși situații propice s-ar găsi[3]. Totuși personajele și mai cu seamă relațiile dintre ele refuză să se încadreze perfect în tiparul la care fac în mod evident trimitere. Acest triunghi, care ar avea potențialul să fie deopotrivă ridicol și îndeajuns de previzibil, rezistă comicului prin complexitatea relațiilor și o anumită ambiguitate păstrată până la sfârșit.

Complexitatea și ambiguitatea relațiilor dintre personaje

După cum remarcă Ion Bălu „Un alt element modern al epicii lui G. Călinescu îl constituie prezența ambiguității la nivelul personajelor”[4]. Majoritatea studiilor care abordează acest aspect vizează personajul Otilia, personaj complex, „modern” după cum argumentează Eugen Schileru într-un articol din 1947, însă există o doză de ambiguitate și în relația complexă dintre Felix și Pascalopol. S. Damian remarcă faptul că, pentru Felix „Un alt criteriu al maturizării sunt relațiile cu Pascalopol. Înregistrând atracția pe care moșierul o exercită asupra fetei, Felix e cuprins de furie și nu-și reține chiar gesturi mojice. În fond, în sinea lui, el admiră liniștea, independența autoritară, rafinamentul lui Pascalopol, spiritul superior de îngăduință.”[5] Cităm în acest sens următoarea frază: Felix „admiră pe Pascalopol și gândi că era un om superior, *vrednic de imitat.”*[6]*(s.n.)* și totodată afirmația moșierului „Și dumneata îmi ești simpatic ca și Otilia!”[7].

Avem așadar două personaje masculine care ar avea toate motivele să se deteste și care totuși nu o fac. Cităm fraza: „Inima i se strângea de gelozie și totodată i se dilata de un ciudat sentiment de simpatie față de moșier.”[8]

De unde această simpatie care transcede și totodată sfidează așteptările pe care intreracțiunea dintre „tipurile” de personaje pe care cei doi le reprezintă le-ar permite din plin?

Asemeni Otiliei, Felix trăiește absența și necesitatea figurii paterne. Dovadă este felul în care îl privește pe unchiul său, Costache Giurgiuveanu, fără ranchiună, ci mai curând cu milă și totodată cu dezamăgire. Nu aici va găsi figura paternă, un reper, un model, un om care ar putea fi admirat. Această nuanță o regăsim în asocierea pe care o face la un moment dat Felix între cei doi bărbați: „Purtările blânde ale moșierului, epicurismul lui de om cult încântau pe Felix și-i dădeau

---

[3] C. Jalba, *Romanul lui Călinescu,* p. 68: „Felix și Otilia vor fi feriți în mișcarea lor epică de orice implicare a comicului, atras funciar de toate celelalte personaje (cu excepția lui Pascalopol).”; S. Damian, *La Ora 12 ziua*, p. 136: „în *Enigma Otiliei* un grup de personaje se sustrag viziunii comice. Nici Otilia, nici Pascalopol, nici Felix nu apar ca niște făpturi rizibile”.

[4] Ion Bălu, Prefața volumului G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, p. XLVIII.

[5] S. Damian, *La Ora 12 ziua: eseu despre romanele lui G. Călinescu,* Editura du Style, București, 1995, p. 144.

[6] G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, Editura Adevărul Holding, București, 2009, p. 344.

[7] *Ibidem,* p. 337.

[8] *Ibidem,* p. 135.

ascunse năzuinți. Prin contrast îi răsărea în minte figura spână a lui moș Costache [...] Înțelegea foarte bine admirația Otiliei pentru Pascalopol”[9].

De la bun început, încă din prima scenă în care sunt prezentate personajele în jurul mesei de joc, Pascalopol face figură atipică, atrage atenția mai cu seamă prin faptul că reușește să pareze ofensele și împunsăturile, se arată magnanim și indulgent cu toate că aflăm că e de fapt perfect conștient de ce face, de rolul pe care îl joacă în acest joc de societate în care toți sunt interesați – și motivați de preocupări de altfel foarte balzaciene.

Nu putem ști precis – ne vom întreba totodată și dacă nu cumva doar Felix și Pascalopol nu știu – ce dorințe o animă pe Otilia. Cititorul oscilează între multiplele interpretări – „reflectarea poliedrică” a personajului – și de multe ori tinde să-i dea dreptate mătușii Aglae. Să fie Otilia doar o fată fără avere care încearcă să se căpătuiască? Acest aspect se leagă inevitabil de întrebarea care nu va primi în romanul lui Călinescu răspuns: renunță Otilia la iubirea pentru Felix pentru viitorul ei – sau pentru cel al lui Felix?

Ne vom întreba totodată în ce măsură în romanul lui Călinescu este vorba propriu-zis de ambiguitate sau dacă raporturile incerte și contradictorii dintre personaje țin de complexitatea romanului. Deși cei doi termeni apar adesea împreună, diferența va fi pe de o parte posibilitatea de a discerne just situația în urma adâncirii analizei și pe de altă parte chiar diferența dintre adâncirea pe care o conferă unui text complexitatea și deschiderea pe care o aduce ambiguitatea. În cazul ambiguității toate eforturile cititorului nu pot conduce la limpezirea situației.

Am putea conchide astfel că relațiile dintre Felix și Pascalopol sunt mai curând complexe decât ambigue propriu-zis, spre deosebire de gândurile Otiliei. Textul lui Călinescu nu exclude multe interpretări contradictorii asupra motivației Otiliei și a dinamicii dintre personaje, mergând de la interpretarea pe care o dă mătușa Aglae, la sacrificiul romantic pentru viitorul lui Felix și inclusiv la o iubire a sa pentru moșier, pe care l-ar alege, așa cum își dorește el, în deplină libertate, posibilitate pe care de altfel nici Felix nu o exclude.

Ne atrage atenția natura contradictorie și fluctuantă totodată a sentimentelor care îi leagă pe cei doi bărbați, care se sustrage modelului tipic de relație între rivali. Întrezărim posibilitatea unei suprapuneri a ipostazei de rivali cu o alta, însă nicidecum sub forma unei relații clare între aceste elemente.

Fiecare dintre ei apreciază corect meritele rivalului, le acceptă și nu le neagă, dar și pe ale sale. Gelozia firească nu degenerează decât sporadic în ură: „De atunci, Felix n-o mai văzu niciodată pe Otilia. Află numai că se căsătorise cu Pascalopol, pe care îl urî *din nou”*[10] (s.n.)

---

[9] *Ibidem,* p. 64.

[10] *Ibidem*, p. 475.

În ambele cazuri această „ură” nu este însoțită de dispreț, ci mai curând de o resemnată mâhnire. Am putea crede că Felix e necăjit că Pascalopol nu e cu adevărat gelos pe el. Ostilitatea dintre cei doi „rivali” se limitează, în cazul lui Felix, la epitetul „grasul” adăugat în mod ostentativ și copilăresc înaintea numelui moșierului în gând atunci când află că Otilia a plecat împreună cu acesta la Paris. Iar din partea lui Pascalopol, la acea discretă notă de ironie sau de condescendență întrezărită sporadic și tocmai în momentele care-i provoacă în mod îndreptățit gelozia: „Domnișoară Otilia – zise el cu o umbră de ironie – la vârsta mea nu mă mai urc pe stoguri. Să se suie domnul Felix”[11].

Într-o anumită măsură, am putea spune că fiecare dintre cei doi bărbați se vede pe sine reflectat în celălalt, într-o ipostază trecută respectiv viitoare a vieții.

În fond, Pascalopol îl privește pe Felix „prietenos și chiar patern”[12], e marcată această fluctuație între rivalitate și simpatie „aci detestându-i cordial prezența, aci luându-i cu afecțiune brațul, ca unui fiu mare”[13]. Vedem și la Felix aceeași oscilație: „Pascalopol nu-i era antipatic, dar văditele lui atenții pentru Otilia i se păreau scandaloase.”[14]

Un amestec atât de complex de sentimente și-ar găsi cu greu echivalentul în *Comedia umană.* Mai curând întâlnim astfel de nuanțe în tipul de realism pe care îl practică Stendhal. Romanul va fi realist și atunci când nici cititorul și nici personajele nu pricep exact ce simt. Menționăm în acest context afirmația pe care o face S. Damian, în volumul *La Ora 12 ziua:* „Prin sobrietatea prezentării unei crize romantice, *Enigma Otiliei* este un roman stendhalian.”[15] Pe de altă parte, eșecul personajelor de a-și discerne clar propriile sentimente constituie în sine o premiză de ambiguitate, și face improbabil accesul cititorului la o imagine mai clară.

Personajul reflector

Un element esențial care contribuie la acestă subtilă ambiguitate îl constituie personajul reflector. După cum observă S. Damian, „Cel prin prisma căruia sunt catalogate întâmplările este [...] Felix”[16]. Naratorul este omniscient și totuși în repetate rânduri cititorul află ce *vede* Felix și mai cu seamă, ce nu înțelege Felix, momentele când, la scară mai amplă sau chiar la scară mică, Felix *nu știe ce vede*. Cităm în acest sens: „lui Felix i se păru că apropiindu-se de moșier îl sărutase ușor pe obraz. Însă tânărul, spre a nu împiedica aceste familiarități, se

[11] *Ibidem,* p. 90.
[12] *Ibidem,* p. 60.
[13] *Ibidem,* p. 98.
[14] *Ibidem,* p. 36.
[15] *Ibidem,* p. 143.
[16] S. Damian, *op. cit.,* p. 140.

dăduse mai repede pe scară."[17] Naratorul nu clarifică, nici în acest moment și nici în altele, cum s-au petrecut lucrurile de fapt, lăsându-l pe cititor la fel de neștiutor ca Felix.

Ion Bălu, în *Opera lui G. Călinescu,* afirmă: „Cu o singură excepție, și aceea parțială, G. Călinescu introduce în narațiune un punct de vedere global, o viziune numită de Tzvetan Todorov *par derriere,* el știe totul despre personaje"[18]. Cu toate acestea, tot Ion Bălu observă faptul că „În primele șaisprezece capitole [...] Otilia este prezentată exclusiv prin ceea ce Tzvetan Todorov va numi ulterior viziune *du dehors,* privire din afară. G. Călinescu renunță la omniscienta romancierului tradițional și își interzice accesul la conștiința personajului"[19], înfățișează numai „datele obiective ale comportamentului"[20] și, afirmă criticul, „numai în acest fel izbutește să înconjoare personajul cu o aură enigmatică"[21].

„Comportamentismul are drept urmare imediată reflectarea poliedrică, pe același spațiu narativ, a personalității Otiliei în conștiința celorlalte personaje."[22]

Naratorul din *Enigma Otiliei* „relatează evenimente pe care nici un martor nu le-ar fi putut vedea [...] și știe toate mișcările sufletești ale eroilor"[23] după cum observă Ion Bălu, însă nu pe toate, nu suficiente pentru clarifica motivațiile Otiliei și natura relațiilor dintre aceste trei personaje.

Chiar dacă naratorul, omniscient, știe *totul* despre personaje, acesta lasă cititorul, alături de Felix, în dubiu. „Nu Otilia are vreo enigmă ci Felix crede că le are"[24], afirmă G. Călinescu însuși, într-un articol din „Viața românească" din 1938. Cititorul rămâne însă la fel de nedumerit ca Felix. După cum remarcă Ion Bălu, „Ambiguitatea este adâncită de refuzul romancierului de a-și asuma, în final, privirea omniscientă."[25]

În articolul *Ambiguity and Point of View in Some Novelistic Representations of Jealousy* Keith Ellis explorează aportul pe care îl are personajul reflector, unghiul acestuia în contextul geloziei și cum perspectiva ajunge din aceasta pricină să se deformeze – o posibilitate pe care o notează și Wayne C. Booth în *Retorica romanului.* Personajul, înflăcărat de gelozia pentru rival, nu mai știe sigur ce a văzut, devine necreditabil, cititorul însuși se îndoiește de rigoarea observațiilor sale.

---

17 *Ibidem,* p. 65.

18 Ion Bălu, *Opera lui G. Călinescu,* Editura Libra, Bucureşti, 2001, p. 396.

19 *Ibidem,* p. 398.

20 *Ibidem,* p. 399.

21 *Ibidem.*

22 *Ibidem.*

23 *Ibidem,* p. 396.

24 G. Călinescu, *Perpesicius și Stănică*, în „Viața românească" XXX (1938), nr. 7 (iulie).

25 Ion Bălu, Prefața volumului G. Călinescu, *Enigma Otiliei,* XLIX.

Gelozia

Întrebarea care se deschide este de unde provine simpatia dintre Felix Sima și Leonida Pascalopol și, mai cu seamă, cum poate ea să coexiste cu gelozia.

Dintre studiile care abordează gelozia, volumul lui René Girard *Mensonge romantique et vérité romanesque* ar putea constitui o cheie. Amestecul paradoxal de sentimente care există de ambele părți în relația dintre Felix și Pascalopol se apropie de o particularitate pe care Girard o remarcă în teoria sa despre mediere. Teoreticianul francez împarte medierea în mediere externă și internă. În ambele cazuri, Celălalt va fi admirat, dorința lui va potența dorința subiectului pentru personajul feminin, însă în cazul medierii interne admirației i se va adăuga și gelozia, ceea ce nu se întâmplă în cazul medierii externe. Medierea externă presupune, conform lui Girard, o distanță atât de mare între mediator și subiect, o diferență de statut de netrecut care nu permite comparația și deci rivalitatea propriu-zisă.

Situația din *Enigma Otiliei* este cu atât mai ofertantă cu cât există o oscilație între cele două. Pentru că distanța, diferența de statut dintre cei doi bărbați *există.* Ea este suficient de însemnată încât atât Felix cât și Pascalopol să se folosească de ea ca paravan, ca adăpost. Vom privi în acest context argumentul, invocat pe rând de Pascalopol, de Otilia și de Felix, și respins eficient de la bun început de mătușa Aglae: *vârsta.* Felix se consolează gândind că moșierul este „un om în vârstă”[26] și „dispărea, lăsând pe Pascalopol să se bucure în voie de familiaritatea Otiliei, încredințat pe zi ce trecea că ea nu depășea marginile unui nevinovat joc de salon”[27]. La rândul său, Pascalopol „căpătase probabil convingerea inofensivității lui Felix”[28], permite cu îngăduință și trece cu vederea apropierea dintre acesta și Otilia punând-o pe seama tinereții, nu fără o umbră de mâhnire însă. Sugestiv din acest punct de vedere e momentul când la moșie Otilia aleargă mai repede, se urcă pe stoguri și insistă să i se țină companie: „Moșierul, nemaigăsind alt chip de a fi pe placul Otiliei, făcu semn lui Felix să se urce.”[29]

Otilia își permite față de Pascalopol familiarități care față de un altul ar părea scandaloase, și în fața reproșurilor lui Felix argumentează că nu se poartă altfel față de moșier decât s-a obișnuit de când era mică. Aparent, nici moșierul nu se poartă altfel. Și totuși Otilia însăși e cea care admite că o diferență totuși există și gelozia lui Felix nu e cu totul lipsită de temei: „E drept, Pascalopol e un om *chic,* mai târziu a început să-mi placă ca bărbat, și pot să spun că nici el n-a făcut pe bunicul mereu.”[30]

---

[26] G. Călinescu, *Enigma Otiliei*, p. 37.

[27] *Ibidem,* p. 98.

[28] *Ibidem,* p. 60.

[29] *Ibidem,* p. 90.

[30] *Ibidem,* p. 169.

Și apropierea dintre Otilia și Felix are o aparentă inocență. Intuind situația incomodă pe care o constituie prezența sa alături de Otilia la moșia lui Pascalopol, Felix încearcă să-i împărtășească Otiliei gândurile sale și primește o frântură de răspuns pe care o continuă el însuși, în gând, cu ciudă: „Ți s-a părut că e indispus? [...] În orice caz, te asigur că nu din pricina ta, fiindcă te stimează, și-apoi tu... Felix înțelese «...și-apoi tu nu reprezinți nicio primejdie»”[31]. Felix se simte, tocmai pentru că e de aceeași vârstă cu Otilia, la fel de exclus – „un copil inofensiv, care nu concurează pe oamenii mari.”[32]

Tema paternității, remarcată de la bun început de critică în *Enigma Otiliei,* apare nu doar ca subtil sentiment patern către care oscilează afecțiunea dintre Pascalopol și Otilia, ci și în relațiile dintre cele două personaje masculine, dintre „rivali”. Ne vom referi din nou la citatul: Felix „admiră pe Pascalopol și gândi că era un om superior, *vrednic de imitat. (s.n:)”* și în altă parte: „Și dumneata îmi ești simpatic ca și Otilia!”[33], „luându-i cu afecțiune brațul, ca unui fiu mare”[34] etc.

Sentimentul patern/filial nu exclude însă întru totul nici rivalitatea, după cum observă René Girard că se întâmplă în *Adolescentul* lui Dostoievski, unde apare rivalitatea chiar între tată și fiu.

Felix și Pascalopol sunt aliați totodată în încercarea lor de a o ocroti pe Otilia de atacurile familiei Tulea. Totuși, după cum remarcă S. Damian, deși „Cei trei (Pascalopol–Otilia–Felix), naufragiați în oceanul patimilor de îmbogățire, adoptă o poziție defensivă. [...] Cea mai mare energie a lor se consumă chiar în interiorul triunghiului Pascalopol–Otilia–Felix. Dragostea îi dezbină pe cei doi bărbați și minează coaliția împotriva lui Stănică și a Aglaei”[35].

Concluzii

Ajungem în final la concluzia că unul dintre modurile prin care G. Călinescu se îndepărtează de modelul balzacian pe care îl teoretizează ține de construcția personajelor. Personajele lui Călinescu diferă de personajele lui Balzac, afirmă Eugen Schileru în articolul „G. Călinescu: *Enigma Otiliei”*, pentru că „sunt fiii unei alte epoci”[36], dar și pentru că „autorul lor a avut ocazia să cunoască alți psihologi și alți romancieri. Pe Freud, pe Proust, Joyce și Pirandello.”[37] Un roman

---

[31] *Ibidem,* pp. 93–94.

[32] *Ibidem,* p. 121.

[33] *Ibidem,* p. 337.

[34] *Ibidem,* p. 98.

[35] S. Damian, *G. Călinescu – romancier: eseu despre măștile jocului*, Editura Minerva, București, 1971, pp. 136–137.

[36] Eugen Schileru*, G. Călinescu: „Enigma Otiliei”,* în „Revista Fundațiilor Regale”, An 14, nr. 2 (1947), p. 151–155, p. 151.

[37] *Ibidem.*

balzacian scris în secolul XX nu va face abstracție de ceea ce s-a scris între timp și nici de particularitățile psihologice ale personajelor sale și, totodată, de cele ale cititorului. Devierea de la modelul balzacian însă este în sine subtilă și ambiguă, nu apare o ruptură flagrantă. Naratorul omniscient face în mod discret un pas îndărăt în momente cheie și îi lasă cititorului numai perspectiva personajului său, și totodată dubiile sale.

BIBLIOGRAFIE:

Booth, Wayne C., *Retorica romanului*, traducere de Alina Clej și Ştefan Stoenescu, prefață de Ştefan Stoenescu, Editura Univers, Bucureşti, 1976.

Bălu, Ion, *Opera lui G. Călinescu,* Editura Libra, Bucureşti, 2001.

Călinescu, G., *Enigma Otiliei*, Editura Adevărul Holding, Bucureşti, 2009.

Călinescu, G., *Enigma Otiliei*, tab. cron., pref., note, referințe critice și bibliogr. de Ion Bălu, Editura Albatros, București, 1996.

Călinescu, G., Perpesicius și Stănică în „Viața românească" XXX(1938), nr. 7 (iulie) Curtius, E. R., *Balzac*, trad., note, pref. si tab. cron. de Grigore Tănăsescu, Editura Minerva, București, 1974.

Damian, S., *G. Călinescu – romancier: eseu despre măștile jocului*, Editura Minerva, București, 1971.

Damian, S., *La ora 12 ziua: eseu despre romanele lui G. Călinescu*, Editura du Style, București, 1995.

Ellis, Keith, "Ambiguity and Point of View in Some Novelistic Representations of Jealousy." MLN, vol. 86, no. 6, 1971, pp. 891–909. JSTOR, https://doi.org/10.2307/2907450

Girard, René, *Mensonge romantique et vérité romanesque*, Bernard Grasset, Paris, 1989

Jalba, Constantin, *Arta construirii personajului la G. Călinescu: portretul moral*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967.

Jalba, Constantin, *Romanul lui Călinescu: geneză, modalități artistice*, Editura Minerva, București, 1980.

Micu, Dumitru, *G. Călinescu: Între Apollo și Dyonisos*, Editura Minerva, București, 1979

Schileru, Eugen, *G. Călinescu: Enigma Otiliei* în „Revista Fundațiilor Regale", An 14, nr. 2 (1947), pp. 151–155.

CĂLINESCU THE NOVELIST: *ENIGMA OTILIEI* BETWEEN THE BALZACIAN TRADITION AND 20TH CENTURY AMBIGUITY

Abstract: G. Călinescu highlighted the absence of a major balzacian novel in Romanian literature and set out to fill this gap himself. *Enigma Otiliei*, has become one of the most frequently cited examples of the genre in Romanian literature.

While many key balzacian elements are present, however, the novel often strays from its professed model. This paper examines the complex ways in which Călinescu's novel both

adheres to and deviates from the balzacian tradition. Modern themes, sensibilities, and literary techniques permeate Călinescu's work. Critics have noted the presence of humor and the predominance of scenes over summary, action, or plot. The most significant deviation from the balzacian novel, however, lies in the complexity of Călinescu's main characters, and, consequently, in relationships that are much harder to define. Contrary to secondary characters that conform to balzacian types, Felix and Pascalopol transcend their suggested social categories, be it through their fraught and contradictory relationship itself – a complex interplay of jealousy and affection. The study also addresses the challenge of integrating the intellectual into social categories and into balzacian types.

Otilia is said to be an enigma, but, as the author states himself, she is an enigma for Felix, and for Pascalopol incidentally. Another focus of this paper is the influence of the reflector character in instilling ambiguity within the narrative, a feature more characteristic of 20th-century literature than the balzacian tradition.

Keywords: *Balzacian novel, characters, reflector character, ambiguity, modern novel.*